

Arviointitutkimus osallistuvan rahoituksen kokeilusta

Pasi Mäenpää

Sisällys

Johdanto: uutta osallisuutta omaehtoista toimintaa tukemalla	3
Aineistot ja metodit	4
Osallisuuden edistyminen ja kohdentuminen kuntalaisiin.....	5
Malli osana kuntahallinnon osallisuustyötä	7
Kuntahallinnon ja kuntalaisten vuoropuhelun lisääntyminen ja paraneminen.....	9
Kokeilun vaikuttavuus/Rahoitettujen hankkeiden vaikutukset	11
Johtopäätökset: mallin kehittäminen ja suositukset.....	12
Lähteet	17

Johdanto: uutta osallisuutta omaehtoista toimintaa tukemalla

”Tavoitteena on uudenlainen suhde kunnan ja kuntalaisen välillä; sellainen jossa kuntalainen toimii ja kunta tukee eikä tee ja hyödy suoraan itse.” – hanketiimi

Arviointitutkimus on tieteellisesti monitahoinen ilmiö, jota voidaan lähestyä hyvin erilaisista suunnista (ks. esim. Roininen 2012). Tässä tutkimuksessa arviointi ymmärrettiin palautteen antamiseksi hankkeen toimeenpaneville toimijoille, ensisijaisesti kunnille ja toissijaisesti rahoittajalle. Arviointi on ikään kuin hankkeen mukana kuljetettava peili, joka heijastaa kuvaa tehtävien toimenpiteiden vaikutuksista, jotta niitä voidaan suunnata tavoitteiden kannalta paremmin (ks. Donaldson & Crano 2011; sit. Jokinen 2017, 25). ”Toimeenpano ja arviointi ovat saman kolikon vastakkaiset puolet. Toimeenpano tuottaa kokemuksen, ja arviointi auttaa ymmärtämään mitä on tapahtumassa.” (Jokinen 2017, 114). Arviointi on käytännössä 1) toimintatutkimuksellista osallistumista hankkeen toteuttamiseen siten, että se tuottaa tavoitellut vaikutukset parhaalla mahdollisella tavalla ja 2) hankkeen päättyessä syntyvä kuvaus prosessin vaiheista ja niiden synnyttämistä vaikutuksista suhteessa tavoitteisiin.

Metodologisesta valinnasta johtuen tässä arviointitutkimusosuudessa on pyritty pitämään käsittely laajana ja kehittämisorientoituneena. Sen sijaan että keskityttäisiin hankkeessa tehtyihin toimiin ja niiden vaikutuksiin, tehtyjä havaintoja lähestytään kehitettävänä tekijöinä. Tähän on vaikuttanut myös se, että kokeilu tapahtui pandemia-ajan poikkeusoloissa eivätkä sen tulokset ja vaikutukset ole siksi kovin luotettavia, jos tarkoitus on arvioida mallin sovellettavuutta Suomen tai edes Tuusulan ja Tampereen kunnissa.

Lisäksi mallin soveltaminen on osoittanut, että se muotoutuu aina toimijoidensa ja kuntakontekstin mukaan. Niinpä yhdistelmärahoituskokeilua lähestytään sosioteknisenä innovaationa, joka ei ole niinkään valmiina arvioitava malli kuin aihio tai ensimmäinen versio mahdollisista malleista tai kehityssuunnista. Sitä ilmentää sekin, ettei kokeilussa vakiintunut sanaa, jota mallista käytettäisiin. Tässä raportissa käytetään termiä yhdistelmärahoitus tarkoittaen kansalaislähtöisen joukkorahoituksen ja kunnan rahoituksen hybridiä eli yhdistelmää.

Arvioinnin pääkriteerinä on käytetty kysymystä, mitä sellaista osallisuutta edistävää toimintaa hanke on synnyttänyt, joka ei olisi mahdollistunut ilman sitä (eli uutta rahoitusmallia). Pääkriteerin lisäksi kysytään, 1) miten tämä toiminta on edistänyt osallisuutta kuntayhteisössä (erityisesti ilmaantuvat yhteisöt eli ns. neljäs sektori sekä aiemmin osallistumattomat tai syrjäytyneet) ja 2) miten toiminta on vaikuttanut kuntahallinnon kykyyn laajentaa kuntalaisten osallisuutta, 3) miten vuoropuhelu em. tahojen välillä on muuttunut, oletettavasti parantunut ja 4) mitkä toiminnan muodot vaikuttivat parhaiten, mitkä huonoiten. Neljännen kohdan eli kokeilulla synnytettyjen kuntalaisten hankkeiden toiminnan arvioiminen konkreettisesti ei ole ollut mahdollista, koska poikkeusolojen takia kokeilussa syntyneet kuntalaisten hankkeet toteutuivat myöhään eikä niitä ole voitu havainnoida. Siksi myös kolmannen kriteerin eli kuntahallinnon ja kuntalaisten vuoropuhelua käsitellään tarkoitettua suppeammin.

Haastatellut kuntalaiset pitivät pandemian vaikutuksia toimintaansa merkittävänä. Tapahtumia ei voinut järjestää, esimerkiksi hankkeita käynnistäviä ja päättäviä juhlia. Eri tahojen rahankäyttö oli varovaista ja normaali kohteliaisuuskin hankaloitui. Toisaalta jotkin paikalliset ulkoilmahankkeet

kuten puistojen kunnostukset saattoivat saada lisävauhtia lähiulkoilun vilkastumisesta, ja yhteisöllisyyden ja ihmisten kohtaamisen tärkeys korostui.

Aineistot ja metodit

”Olisin kaivannut enemmän tietoa konseptista: mitä tehdä ja miten se menee.” – tuusulalainen kampanjantekijä

Tutkimuksen aineisto koostuu hankkeen dokumenteista ja sen kokousten, työpajojen ja seminaarien (ks. hankeraportti) osallistuvasta havainnoinnista sekä kokeiluun osallistuneisiin kuntalaisiin kohdistuneista ryhmähaastatteluista. Haastateltuja oli molemmissa kunnissa neljä. Ensimmäistä hanketapaamista lukuun ottamatta kaikki aineisto on kerätty etänä. Lisäksi on hyödynnetty Tampereen yliopiston tutkijan Lauri Vuorisen havaintoja hänen keräämistään aineistoista, joihin kuului myös yksilöhaastatteluja. Vuorisen kanssa tehtiin työnjakoa aineistoa kerätessä ja vaihdettiin kertyvää tietoa.

Pandemiasta johtuneiden poikkeusolojen takia kokeilun aikataulut venyivät, etenkin Tampereella, mikä vaikutti aineistojen keräämiseen. Osallistuvaa havainnointia ei hanketapaamisia lukuun ottamatta voitu tehdä. Haastatteluaineistot kerättiin kokeilun loppuvaiheessa tammikuusta huhtikuuhun 2021, kun joukkorahoituskampanjoiden menestymisestä ja toteutumisesta sekä kuntahallintojen kokemuksista alkoi olla paremmin tietoa. Venymisen takia oli vaikea ajoittaa aineiston keruu optimaalisesti siten, että osallistuneita kuntalaisia olisi voinut haastatella parhaalla hetkellä eli kampanjan ollessa tuoreessa muistissa ja hankkeen toteutuksen ainakin suunnitteluvaiheessa. Ensimmäinen ryhmähaastattelukutsu Tampereella joulun alla epäonnistui. Todennäköisesti ajoituksesta johtuen haastatteluihin osallistui odotettua vähemmän väkeä. Kampanjoissaan epäonnistuneita ei tavoitettu ollenkaan kenties siksi, että asia ei ollut heille enää tuore. Toinen syy lienee ollut, että Vuorinen oli jo osaa heistä kertaalleen haastatellut.

Molemmista kunnista ryhmäetähaastatteluihin osallistui lopulta vain neljän onnistuneen kampanjan edustajia, vaikka tilaisuudet kutsui kokoon hanketiimi ja niitä markkinoitiin mallia tulevaisuutta varten kehittävinä palaute- ja yhteiskehittelytilaisuuksina pelkän tiedonkeruun sijasta. Tällaisina ne vaikuttivat palvelleenkin hyvin, mutta samalla palautteen käsittely ja yhteiskehittely vähensivät tilaisuuksissa kuntalaisten puheaikaa. Aineistoa kertyi siis suoraan kuntalaisilta suunniteltua vähemmän ja hanketiimeiltä suunniteltua enemmän. Siksi osa kuntalaisia koskevasta tiedosta muodostui aiottua välittyneemmin hanketiimien kautta ja osana kehittämiskontekstia. Hanketiimien läsnäolo lienee myös silottanut kriittisten kokemusten ja näkemysten esiintuomista. Metodologinen painotus oli siis kuitenkin tarkoituksellinen, ja Vuorisen yksilöhaastatteluilla keräämät havainnot täydentävät aineistoa.

Poikkeusolot väistämättä etäännyttivät tutkijan muusta kokeilutiimistä siten, ettei vuorovaikutusta ollut normaaliin tapaan. Myöskään osallistuneiden kuntalaisten kanssa ei päästy normaaliin etnografiseen vuorovaikutustilanteeseen. Kokeilun seuranta kyllä onnistui, ainakin osin myös tavoite ikään kuin pitää peiliä kokeilutiimien edessä palautteen antamiseksi hankkeen etenemisestä. Normaalitilanteessa olisi kuitenkin saatu merkityksiltään tiheämpää ja rikkaampaa

aineistoa, ja tutkimushavainnot olisivat vähintään olleet tarkemmat ja monisyisemmät. Haastatteluaineiston määrän suhteen taas saattoi olla niinkin päin, että etäosallistuminen tavoitti normaalitilannetta paremmin, joskin haastatteluihin osallistuneiden määrä oli nytkin vähäinen.

Hankkeessa järjestetyistä tilaisuuksista pidettiin tutkimuspäiväkirjaa, johon kerättiin havaintoja myös muista lähteistä. Päiväkirjasta havainnot ja niistä johdetut päätelmät koottiin yhteen dokumenttiin, josta työstettiin tämä raporttiosio. Työstäminen tapahtui samaan aikaan hankkeen muun raportoinnin kanssa siten, että ensin koostimme kunkin hanketoimijan havainnot yhteen synopsikseksi koko hankkeen raportista. Sen jälkeen tämä tutkimusosio on työstetty omaehtoisesti tutkimussuunnitelmassa määriteltyjen tavoitteiden mukaan mutta kuitenkin huomioiden muiden hanketoimijoiden havaintoja ja näkemyksiä synopsiksessa siten, että niitä on verrattu omiin havaintoihin ja tulkintoihin tarkoituksena rikastaa analyysiä.

Osallisuuden edistyminen ja kohdentuminen kuntalaisiin

”Alun olisi pitänyt olla ohjatumpi. Meni pitkään huokaillessa ” – tuusulalainen kampanjantekijä

Miten kokeilu on edistänyt eri kuntalaisryhmien osallisuutta? Miten se on ensinnäkin kohdistunut äkkiä ilmaantuvan neljännen sektorin (ks. Mäenpää & Faehnle 2021) toimijoihin, joille yhdistelmärahoitusmallin on ajateltu sopivan, kun vakiintuneilla toimijoilla kuten paikallisyhdistyksille on rakentunut omat tukimuotonsa ja rahoituskanavansa? Toiseksi miten se on kohdistunut siihen syrjässä olevien, passiivisten tai kyvyiltään heikkojen kuntalaisten joukkoon, joita osallisuustoimien tulisi tasavertaisuussyistä erityisesti painottaa?

Tampereella mukaan haki 20 kampanjaa, joista 13 hyväksyttiin kaupungin asiantuntijatiimin käsittelyssä. Tuusulassa kaikki neljä hakijaa hyväksyttiin mukaan. On vaikea arvioida, onko tämä vähän vai paljon, koska referenssiä kokeilulle ei ole – ei varsinkaan poikkeusoloissa tapahtuneita. Pandemian takia hanketiimeissä koettiin vaikeaksi saada viestejä läpi sosiaalisessa mediassakin, puhumattakaan normaalista reaali maailman viidakkorummun pärinästä. Tampereella saattoi vaikuttaa sekin, että kaupunki jakoi samaan aikaan ”koronarahaa” (Yhdenvertaisesti sinun-avustushaku keväällä 2020). Toisaalta digiloikan ansiosta saatettiin tavoittaa uuttakin väkeä, sillä kuntien järjestämiin infotilaisuuksiin oli helppo osallistua – jos oma digiloikka oli tehty. Vuorinen arvioi kampanjoiden määrän pandemiaoloissa hyväksi ja kerätyn rahoituksen määrän merkittäväksi. Joka tapauksessa suhdeluvut kaupunkien kesken vaikuttavat niiden kokoon nähden luontevilta, joten kumpikaan ei näytä tässä valossa ainakaan epäonnistuneen.

Tampereen ryhmähaastatteluun osallistui neljän kampanjan edustajia. Hankeidea oli yleensä vanha ja kampanjan suunnitellut ja toteuttanut, tyypillisesti 3–10 hengen porukka tuttu. Kaikista kokeiluun hakeneista oli Tampereen hanketiimin mukaan seitsemän työryhmätyyppistä eli taustaorganisaatiotonta hakijaa. Vuorisen havaintojen mukaan suuremmat ja vakiintuneemmat toimijat ovat menestyneet pieniä paremmin myös silloin, kun tarkastellaan hankkeiden keräämiä rahasummia ja keräyksen onnistumista. Kaikkiaan tavoitettua toimijoiden joukkoa voi kuitenkin pitää monipuolisena. Hankkeen toteuttajia haastatellut arvioivat olevan lopulta noin puolet tätä enemmän ja hankkeesta hyötyviä kymmenistä vähintään satoihin.

Myös Tuusulassa kampanjoineet ryhmät olivat enimmäkseen vakiintuneita toimijoita. Myös osa ideoista oli vanhoja, mikä oli sikäli luontevaa, että Tuusulassa mallia rakennettiin ja markkinoitiin aiemmin osallistuvassa budjetoinnissa rahoittamatta jääneille ryhmille. Tampereellakin kampanjoitiin menestyksellä yhden osallistuvassa budjetoinnissa rahoittamatta jääneen projektin kanssa. Voi siis sanoa, että kokeilu ainakin osin onnistui tavoittamaan neljännen sektorin tyyppisiä äkkiä ja havaitun tarpeen tai idean pohjalta mobilisoituvia työryhmätyyppejä yhteisöjä tai verkostoja. Sellaiseen joka tapauksessa kannusti mallin tarjoama moniroolisuus: yksittäinen kuntalainen saattoi ideoida, rahoittaa, markkinoida, Tuusulassa myös peukuttaa, viestiä ynnä muulla tavoin tukea kampanjaa sekä osallistua toteuttamiseen. Moniroolinen osallisuus on ominaista juuri neljännen sektorin toimijuudelle (Mäenpää & Faehnle 2021). Näin kokeilu epäilemättä osallisti uusia kuntalaistyyppisiä, vaikka sitä ei ole voitu todentaa.

Erityisen syrjässä oleviksi tai heikoiksi katsottavia väestönosia kampanjoinnissa onnistuneista ei löydy, ellei sellaiseksi lueta erityisherkkien nuorten kampanjaa Tampereella. Havainto on linjassa kaupunkiaktivismia koskevien havaintojen kanssa (ks. mt., 86). Ne ovat tyyppillisesti nuorekkaan ja kyvykkään keskiluokan luomuksia, mikä ei kuitenkaan tarkoita klubityypistä pienen piirin toimintaa vaan päinvastoin pyrkimystä avoimuuteen ja inklusioon.

Tamperelaista Bloom-yhteisönrakentamisprojektia lukuun ottamatta menestyneissä tai edes kampanjoineissa ei ollut myöskään maahanmuuttajayhteisöjä. Kokeiluun valituissa hankkeissa oli kuitenkin hävikkiruokakaappi, teatteria kehitysvammaisille sekä lasten ja nuorten sijaishuollon tapahtuma, joten sosiaalisesti motivoituneita eli heikkoja ryhmiä auttamaan pyrkineitä hankkeita kokeilu synnytti. Osassa näitä myös osallistettiin kohderyhmää itseään. Mallia ei voi kokeilun pohjalta nähdä varsinaisena ratkaisuna siinä osallistamisen ongelmassa, että tärkeintä syrjään jäävien ryhmää on vaikeinta tavoittaa, mutta siihenkin suuntaan vaikutusta oli. Poikkeusolojen takia tätäkään johtopäätöstä ei kuitenkaan voi pitää luotettavana, mutta joka tapauksessa toimijajoukkoa voi pitää monipuolisena. Laajan viestinnän ja koulutuksen ansiosta malli voi jatkuessaan tavoittaa hitaamminkin heräviä ja mobilisoituvia ryhmiä.

Tuusulassa jopa markkinoitiin kokeilua kehitysvammaisten toimintakeskukseen luvaten antaa räätälöityä tukea kampanjointiin, mutta pandemian takia sen henkilökunnalla ei ollut valmiuksia toimia. Kohdennetun markkinoinnin ajatus oli sinänsä tärkeä avaus ja kannattaa pitää mukana jatkokehittelyssä. Osin tehtävää voisi kannattaa säilyttää toimialoille, esimerkiksi sosiaalitoimeen ja opetukseen. Tampereella heikommassa asemassa olevia ajatellaan tukevan esimerkiksi yhdistyksiä avustamalla. Tässä näkyy pienen ja ison kunnan ero: isossa rakennetaan strategista tukipalettia, kun pienessä voidaan toimia tapauskohtaisemmin ja kontekstiherkemmin.

Useimmat haastatellut arvelivat, että hanke olisi toteutettu ilmankin tätä rahoituskanavaa. Vuorisen havaintojen mukaan joillakin hakijoilla rahoitus näyttää olleen vain parin sähköpostin päässä eli varsinaista yhdistelmärahoituskampanjointia ei ole oikeastaan tarvittu. Voi pohtia, onko yhdistelmärahoitusmalli mielekäs tällaisella toimijakentällä ja onko kokeilu siis kohdistunut väärin. Toisaalta voi kysyä, miksei malli voisi olla avoin kaikenlaisille toimijoille, ennen kaikkea niille, joilla on valmis idea ja kykyä rahoittaa se. Silloin syntyy todennäköisemmin menestyviä kampanjoita ja vaikuttavampia tuloksia.

Tuusulassa havaittiin jo infotilaisuudessa, että kuntalaisten parissa mallia pidettiin raskaana, koska kampanjointi vaati paljon markkinointityötä ja osaamista, mikä pysynee malliin osallistumisen pullonkaulana pitkään. Sama koskee jälkikäteisessä palautteessa korostunutta korkeaa kynnystä tarttua toimeen, kun toimintatapa oli aivan uusi. Tähän kannattaisi puuttua täsmätoimin, jos mallia aiotaan Suomen kunnissa levittää, esimerkiksi helposti saavutettavilla videoklipeillä. Niitä voisi tehdä yhteistyössä järjestöjen kanssa ja osana niiden digiloikkakoulutusta, jollainen esimerkiksi kansalaislähtöistä paikalliskehittämistä edistävässä Suomen kylät ry:ssä on tekeillä. Tuusulassa myös esimerkillä oli voimaa, sillä laajemman kiinnostuksen nähtiin heräävän vasta ensimmäisen kampanjan toteutuessa.

Kaupungin tukeen oltiin yleisesti tyytyväisiä ja mielikuva kaupunginhallinnosta oli monella parantunut. Muutakin tukea hankkeisiin oli saatu ja uusia verkostoja rakentunut. Rahoituskokeilua pidettiin demokraattisesti toteutettuna ja osa koki sen parantaneen sekä omia että yleensä kaupunkilaisten toimintamahdollisuuksia. Kaikilla oli mahdollisuus päästä mukaan, ideoiden kohtelu oli tasapuolista ja hankkeet olivat keskenään erilaisia. Parannuksena ehdotettiin rahoitushaun teemoittelua siten, että ihmisiä voitaisiin osallistaa paremmin juuri heitä kiinnostavista asioista.

Kiinnostavaa on, että tuusulalaisten kampanjoineiden parissa nostettiin arvokkaana esiin mallin epäpoliittisuus. Se nähtiin vastapainona (puolue)politisoituneelle osallistumiselle kaupungin hallintaan. ”Politiikka olisi tuonut aversion.” Erikoiseksi asian tekee se, että Tuusulassa kampanjoissa oli mukana kuntapäätäjii, jopa vetovastuussa. Paradoksia voi selittää sillä, että poliitikot toimivat nyt muiden mukana asukasyhdistysten nimissä, eivät puolueensa tai omissa nimissään. Tätä voi pitää myönteisenä ilmiönä sikäli, että puoluepolitiikan ja -poliitikkojen etäännyttä kansalaisten paikallisesta todellisuudesta on pidetty demokratiamme ongelmana. Tampereella poliitikot eivät olleet mukana tai politiikka muuten esillä.

Toinen Tuusulassa tehty havainto oli menestyneiden kampanjoiden hyperpaikallinen luonne. Ihmisiä tavoiteltiin mukaan jakamalla naapurustossa lentolehtisiä. Puhuteltiin jopa ihmisiä kaupan kassajonoissa. Näin löydettiin myös niitä, jotka eivät ole tai viihdy sosiaalisessa mediassa. Lähipuistoon kohdistuvaan kampanjaan se tietysti sopikin. ”Flaijerit toimi, se oli lähiteko.” Voi myös olla niin, että pienessä kaupungissa sosiaalinen media ei kokoa riittävästi väkeä yhteen, jotta syntyi tunne ”kaikkien” tavoittamisesta esimerkiksi Facebookissa.

Malli osana kuntahallinnon osallisuustyötä

”Kokemus osallistumisesta kaupungin kehittämiseen on muuttunut jonkin verran, koska tämä oli uusi väylä tehdä yhteistyötä ja saada rahoitusta kaupungilta.” – tamperelainen kampanjantekijä

Kokeilun menestyksellisyys ei riipu vain sen konkreettisista tuloksista. Yhdistelmärahoituksen tulisi sovittautua osaksi kunnan muuta osallisuustoimintaa, demokratian edistämistä ja kansalaistoiminnan tukea. Sen pitäisi myös olla kaikille siihen osallistuville viranhaltijoille – mieluummin luottamushenkilöillekin – hahmotettavissa hallinnollisena prosessina ja sovitettavissa niiden resursseihin ja toimintatapoihin. Samaan aikaan kokeilussa on molemmissa kaupungeissa

pyrityt asukaslähtöisyyteen organisaatiolähtöisyyden sijasta, mikä on tärkeää osallisuutta kehitettäessä. Yhtälö ei ole aivan yksinkertainen, mutta se näyttää toteutuneen hyvin.

Tärkein viitepiste mallin ymmärtämiseen on ollut osallistuva budjetointi. Sekä kuntalaisten että hallinnon parissa yhdistelmärahoituksen olemus on näyttänyt aukeavan parhaiten sen kautta. Osallistuva budjetointi on toiminut sekä tapana tehdä malli ymmärrettäväksi ja "myytäväksi" organisaatiossa että toisaalta viitepisteenä pohdinnoille mallin paikalle osallisuustyön osana. Toisaalta Tuusulan hanketiimissä koettiin osallistuvan budjetoinnin esikuvallisuuden johtaneen kuntalaisia harhaan eli ylikorostamaan kunnan roolia: Tulikin yllätyksenä se, että kampanjat piti suunnitella ja toteuttaa ihan itse. Tämän huomattuaan hanketiimi kasvatti vastuutaan. Havainto viittaa paitsi siihen, että joukkorahoitus ei ollut tuttua, myös siihen, että malli nähtiin ymmärrettävästi kunnan perinteisen toiminnan kontekstissa. Jos kunta kutsuu ihmisiä osallistumaan, se yleensä fasilitoi prosessin alusta loppuun. Haastatteluissa epäiltiin myös ihmisten kokevan "projektiähkyä" viitaten ainakin osallistuvaan budjetointiin.

Kansalaistoiminnan tuessa eri koon kunnilla on erilaiset ongelmat. Pienessä Tuusulassa pienet piirit tapaavat pitää huolen avustuksistaan tarkalla edunvalvonnalla. Isossa Tampereen kaupungissa taas hallintokoneisto on hidas ja raskas jakamaan avustuksia tehokkaasti. Tuusulan hanketiimin mielestä merkittävää on ollut se, että kokeilu ei ole edellyttänyt päätöksentekoa ryhmän ulkopuolella tai sälyttänyt tehtäviä muille toimialoille, lukuun ottamatta vapaa-ajan palvelujen päällikköä ja yhteisöpuutarhuria. Tampereella on kokeilua seurannut ydintiimin lisäksi kaupungin eri toimialojen asiantuntijoista koostuva 14 hengen työryhmä, joka on käynyt keskusteluja esimerkiksi saaduista hankehakemuksista ja arvioinut kokeilun kriteerien täyttymistä.

Molemmissa kunnissa korostetaan johdon vahvaa tukea ja sen merkitystä kokeilun hallinnolliselle onnistumiselle. Kokeilussa on ollut hallinnolle uusia elementtejä, mikä jokaisessa organisaatiossa aiheuttaa kitkaa, mutta johdon suora tuki yhdessä toiminnan strategianmukaisuuden kanssa on antanut pohjan toimia onnistuneesti. Vahva pohja oli tärkeää siksikin, että malli ei ollut valmis toteutettavaksi sellaisenaan, vaan sitä kehitettiin saadun palautteen pohjalta koko ajan kokeilun edetessä.

Molemmissa kaupungeissa oli sisäistetty pyrkimys kuntalaislähtöisyyteen hallintolähtöisyyden sijasta. Tämä näkyi sekä viestinnässä että rahoitusprosessin yksityiskohtien tarkentamisessa. Esimerkki kunnallisen organisaatiokulttuurin ja kansalaistoiminnan kulttuurin eroista ja niiden yhdistämisen onnistumisesta kansalaislähtöisyyden hyväksi on kampanjoijien toive saada tieto kunnan rahoitusosuudesta näkyviin heti, kun oma kampanjarahoitusta on ylitetty, eikä vasta kaikille yhtä aikaa määritellyn aikataulun mukaan. Kunnan normaalitoiminnassa päätökset tehdään aikataulutetusti kaikille yhtä aikaa, mutta nyt siitä Tampereella joustettiin sekä hankkeiden aloittamisen että kampanjoijien päättämisen osalta (aiemman Pormestarin joukkorahoitushankkeen pohjalta). Mesenaatin toiveesta puolestaan kunnan raha pantiin kampanjoihin näkyviin pohjarahaksi jo kampanjan aluksi eikä vasta sitten kun rahoitustavoite oli saavutettu.

Myös hallinnollisia epävarmuuksia ja harmaata aluetta pyrittiin sietämään, kuten kokeiluun kuuluu. Pienemmässä ja ketterämmässä Tuusulassa jopa yritysten sallittiin hakea mukaan, vaikka niiden kunnallinen tukeminen olisi saatettu tulkita lainvastaiseksi (jollainen kritiikki esitettiin),

sillä kyse oli pienistä summista. Rajaavana kriteerinä oli kuitenkin tavoitellun toiminnan avoimuus ja syntyvä yhteisöllisyys ja yleinen hyvä. Tampereella pyrittiin toimimaan tiukemmin ja hallinnollisten periaatteiden mukaan selkeällä mallilla, ja esimerkiksi yritystoimijat suljettiin pois. Tuusulassa haettiin enemmän yhteistyötä kuntalaisten kanssa esimerkiksi hankkeiden toteutuksessa sen jälkeen, kun sellaista alettiin toivoa. Toisaalta Tampereella tarjottiin joillekin hankkeille tukea toteutukseen, mutta sitä ei kaivattu, ja yritykset pidetään mielessä tulevaisuudessa. Tuusulassa taas ei voitu joustaa siinä, että puistojen laitteet piti tilata ja asentaa kaupungin taholta vastuukysymysten takia. Nämä joustamattomuudet kannattaa käydä läpi ja ottaa mallin jatkokehittelyissä kehityskohteiksi.

Kuntahallinnon ja kuntalaisten vuoropuhelun lisääntyminen ja paraneminen

”Tärkeää että oli vaikuttamisen polku sitoutumatta politiikkaan.” – tuusulalainen kampanjantekijä

Molemmat kunnat viestivät ja kouluttivat hankkeessa laajasti ja monikanavaisesti. Viestinnässä hyödynnettiin esimerkiksi kaupunkilaisten omia sosiaalisen median kanavia ja ryhmiä, mistä Tuusulassa oli jo aiempaa kokemusta ja Tampere puolestaan omaksui nyt käyttöönsä. Sillä koettiin saaneen infotilaisuuksiin ja muuten kokeilusta kiinnostuneitten piiriin runsaasti sellaista väkeä, joka ei yleensä kaupungin osallisuustoimintaan osallistu. Tampereella yhdistelmärahoitusta ja sen mahdollisuuksia esittelevä kaikille avoin infotilaisuus sarja päätettiin toteuttaa ennen hakuajan käynnistymistä. Hakuvaiheessa päätettiin myös tarjota kampanjantekijöille mahdollisuus saada palautetta omalle kampanja-aihiolle ennen varsinaisen hakuajan päättymistä. Esiarvioinnissa hakijat saivat halutessaan alustavan arvion siitä, soveltuuko heidän hankkeensa mukaan osallistuvan rahoituksen piiriin.

Kunnalta saatuun tukeen oltiin osallistuneiden kuntalaisten parissa yleensä tyytyväisiä, vaikka moni oli siis odottanut kunnalta ohjaavampaa roolia. Mielikuva kunnan hallinnosta oli monella kokeilun myötä parantunut. Tähän vaikutti varmasti sekin, että kokeilun mallia kehitettiin pitkin matkaa saadun osallistuneilta kuntalaisilta palautteen kautta, jolloin he olivat käytännössä osa kunnan uuden toimintamallin (yhteis)kehittämistä. Myös muista kokeilun hankkeista oltiin kiinnostuneita, ja osallistuvaan budjetointiin verrattaessa kannattaa huomioda, että hankkeet eivät varsinaisesti kilpailleet keskenään.

Osin kuntalaisten informointi ja koulutus oli ulkoistettu kokeilussa Mesenaatille, Tuusulassa jopa kokonaan. Mesenaatin toimintaan oltiin kuntalaisten parissa yleensä tyytyväisiä. Tämä koski erityisesti kampanjoinnin teknisiä kysymyksiä ja lainmukaisuutta. Kansalaisten parissa on paljon aktiivisiä ihmisiä, jotka eivät tunne joukkorahoitusta eri muotoineen ja sääntelyineen, saati sitä, mitä sen yhdistäminen kaupungin tukeen tarkoittaa. Lisäksi joukkorahoittaminen edellyttää digitaalisten lisäksi voimakasta kampanjointia eli käytännössä somepohjaista yhteisöllistä markkinointia. Tässä Mesenaatin kokemus ja sen välittäminen on kokeilun onnistumiselle hyvin tärkeä. Koulutus on siis madaltanut kynnyksiä osallistua eli parantanut demokratiakokeilun saavutettavuutta.

Eräs viestintähaaste oli siinä, miten kunta voi olla hankkeissa mukana rahan lisäksi työllä, viestinnällä, tiloilla ja luvilla. Miten tämä viestitään siten, että yhteistyö ja kumppanuus tulevat esiin eikä malli näytä vain rahanjalta? Monelle kansalaistoimijalle tällainen on uutta, eikä kumppanuuksia synnytetä noin vain. Toisaalta kokeilu on voinut toimia jossain määrin oman toiminnan tunnettuuden lisäämiseksi, esimerkkinä vaikkapa tamperelainen kädenvääntöseura.

Vuoropuhelua syntyi paljon jo mallia lanseeratessa kuntalaisille. Tampereella järjestettiin viiden infotilaisuuden sarja, joilla viestittiin mallista ja koulutettiin kuntalaisia uuteen toimintatapaan. Niihin osallistui myös muiden kuntien edustajia, joten ne toimittivat myös mallin levittämisen virkaa. Tuusulassa yritettiin aluksi koronakriisin oloissa jopa yhteiskehitellä mallia kuntalaisten kanssa. Yhteiskehittelyelementti oli käytännössä mukana molemmissa kunnissa koko kokeilun ajan. Ainakin kokeiluvaiheessa malli oli melko työläs tapa parantaa osallisuutta ja demokratiaa, jos katsoo vain toteutuneita kampanjoita ja niiden tuloksia. Arvoa on kuitenkin annettava myös osallistavan toiminnan kokonaisuuden mittavalle määrälle ja sen kuntalaislähtöistä ja yhteistoiminnallista hallinnointia edustavalle laadulle.

Haastateltujen kampanjoineiden haastatteluissa kokeilun koettiin yleensä parantaneen suhdetta ja mielikuvaa kaupungin hallinnosta. Kokeilua pidettiin myös demokraattisesti järjestettynä tarkoittaen sekä ideoiden tasapuolista vastaanottoa hallinnossa että esitettyjen ideoiden moninaisuutta. Kuntalaisten toimintamahdollisuuksien katsottiin näin lisääntyneen, joskaan erityistä kokemusta ihan uudenlaisesta pelinavauksesta ei haastatteluista välittynyt. Malli koettiin ehkä enemmän kunnan aiemman osallisuustoiminnan, erityisesti osallistuvan budjetoinnin jatkoksi, näkemättä siinä tehtyä käännettä kuntalaisten ideoiden kuulemisesta ja hyödyntämisestä (deliberaatio) heidän omaehtoisen toimintansa tukemiseen. Tässä demokraattisen tiedostamisen mielessä kokeilun voisi siis nähdä epäonnistuneen. Tarkoituksena oli siirtää toiminnan omistajuutta hallinnolta kuntalaisille, kunnan prosesseista kansalaistoimijoiden projekteihin, mutta kansalaiset eivät ehkä tarkoituspäätä sisäistäneet, vaikka käytännössä sen voi väittää toteutuneen.

Toisaalta haastatellut korostavat hankkeissaan syntyneitä ja koettua yhteisöllisyyttä ja sen merkitystä itse hankkeiden sisältöjen ulkopuolella. Sanalla yhteisöllisyys voi olla monia merkityksiä, mutta kansalaistoiminnassa sillä voi tulkita kuvattavan paikallista tai aihekohtaista me-henkeä, johon kuuluu ajatus jaetuista haluista ja kyvyistä nähdä esimerkiksi kehitetty leikkipuisto yhteisesti käytettynä ja hallinnoituna tilana. Tällaista kokemusta voi lähestyä paikallisen, suoran tekemisen demokratian muotona (Sitra 2012; Mäenpää & Faehnle 2021) kuntapäätäjien ja -hallinnon edustaman edustuksellisen demokratian rinnalla.

Tällainen ”asutuksellinen demokratia” (Mäenpää & Faehnle 2021, 245) puolestaan edustaa juuri kokeilussa tavoiteltua kuntalaisten (yhteisöjen) omaehtoisen toiminnan tukemista, jossa ajatuksena on, että kuntalaiset ovat sekä kaupunkikehittämisen voimavara että omaavat oikeuden muokata ympäristöään suoraan itse, demokratian pelisääntöjen mukaan (Iveson 2013). Tässä katsannossa kokeilun seuraavana vaiheena – ja kokeilun onnistumisesta kertovana indikaattorina – voisi pitää sitä, jos kokeilukaupungeissa alkaisi kehkeytyä vastaavia joukkorahoitushankkeita ilman kunnan osallisuutta, tai sitten aloitteen tuloa sellaiseen kuntalaisilta.

Kokeilun vaikuttavuus/Rahoitettujen hankkeiden vaikutukset

”Olisi ollut helpompi, että kotiseutuyhdistys olisi maksanut aidan, joo, mutta sitten ei olisi tullut yhteisöllisyyttä.” – tuusulalainen kampanjantekijä

Kokeilun hankkeiden tavoitellut tulokset olivat tyypillisesti avoimia eli julkisia tiloja tai avoimia tapahtumia, jotka tavoittavat arviolta satoja ihmisiä, tai ainakin kaikki kiinnostuneet tervetulleeksi kutsuvia toimia. Esimerkiksi puistohankkeet ovat juuri sellaisia, jotka luovat kaikille avoimia julkisia tiloja ja siinä mielessä tarjoavat palveluja myös sosioekonomisesti tai osallistumiskyvyiltään heikommalle ja passiiviselle väelle. Tamperelaisen urheiluseuran kädenvääntösali-hanketta taas voi pitää esimerkkinä klubityyppisestä harrastusryhmän projektista. Sitäkään ei voi lähestyä suljettuna eturyhmämäisenä hankkeena, sillä sen avulla tavoiteltiin enemmän nuoria ja erityisryhmiä toimintaan mukaan.

Vuorisen havaintojen mukaan kampanjoiden rahoittajapohja on kuitenkin ollut suppeahko ja rahoittajat ovat tulleet yleensä tekijöidensä lähipiiristä. Poikkeuksiakin on, kuten erityisherkkien kampanja Tampereella. Vuorisen mukaan reilu puolet kampanjoista onnistui tavoitteessaan ja vakiintuneet toimijat painottuivat onnistuneissa. Vuorinen pohtii, tulisiko mallia edes kutsua joukkorahoitukseksi, jos se ei varsinaisesti tavoita joukkoja vaan kampanjoijien lähi- ja intressipiirejä.

Mesenaatin mukaan joukkorahoitus on ”mahtava paikka ideoiden testaukselle, foorumi vuorovaikutukselle, mainio markkinointityökalu omalle hankkeelle, sekä mahdollisuus löytää yleisö. Se on myös tapa sitouttaa ja väline osallistaa.” Listaus vaikuttaa uskottavalta, joskin alustan kyky tavoittaa kansalaisia on rajoitettu. Kuntien yhdistelmärahoituskokeilut ovat omiaan laajentamaan tavoittavuutta ja parantavat myös sitä kautta kansalaisten kykyä resursoida omaehtoista toimintaansa pitkällä tähtäimellä.

Kokeilun vaikuttavuutta parantaa se, että sen infotilaisuuksiin on osallistunut myös muiden kuntien edustajia, joten tietämys kokeilusta leviää jo hankkeen aikana. Mesenaatti on jo rakentamassa vastaavaa Jyväskylän kanssa. Vaikuttavuuden mittaamisessa tulee ottaa huomioon myös uusien yhteisöjen muodostuminen, yksilöiden voimaantuminen, vertaistuen syntyminen sekä näihin liittyvän sosiaalisen pääoman kasvaminen itse kokeilun ulkopuolella. Näitä kokeilun vaikutuksia ei ole onnistuttu systemaattisesti mittaamaan, mutta joitakin arvioita voi tehdä.

Tampereella kampanjoineiden ryhmähaastattelussa korostuvat lisääntyneet kontaktit ja verkostot esimerkiksi suhteessa yrityksiin, joista osa on saatu mukaan ja osa saadaan kenties tulevaisuudessa. Kansainvälisten opiskelijoiden Bloom-hankkeen puuhanainen Kelly Keodara sanoo voimaantuneensa hankkeessa kansalaistoimijana ja ”ylittäneensä tavanomaisten verkostojensa rajat” kaupunkiin, yliopistoon ja yrityksiin päin, vaikka hän oli ollut aktiivinen jo aiemmin. Tuusulan haastattelussa korostuvat naapuruston keskinäiset suhteet ja yhteisöllisyyden syntyminen paikallisesti. Yritysyhteistyötä löytyy myös, vaikkakin pikemmin onnenkaupalla kuin tarkoituksella, mutta mitä tiheämmät kontaktit ja vuorovaikutus, sitä todennäköisemmin sattumanvaraisiakin yhteyksiä ja yhteistyötä syntyy ja yksi asia johtaa toiseen, kuten Tuusulassa aitalautojen tapauksessa. Pihalla syntynyt naapurikontakti johti rakennusyhtiöltä saatuun lahjoitukseen satoja metrejä lautaa aitaa varten osana yhtiön kiertotalouskampanjaa.

Kaupunginosatasolla monet asiat lähtevät liikkeelle tai saavat vauhtia siitä, että ”joku tuntee jonkun”.

Etenkin tuusulalaiset kampanjantekijät arvostivat kokeilun kautta syntynyttä paikallista yhteisöllisyyttä. Ylipäätään heidänkin parissaan koettiin mallin lisäävän demokratiaa ja kuntalaisten ”kuulluksi tulemistä”. Tämä vihjaa, että malli – ainakin kokeiluna – nähtiin siis kuitenkin edustuksellisen demokratian deliberaation eikä kuntalaisten omaehtoisen toiminnan tukemisen kautta. Toisaalta kunnan rahoitusosuudella on varmasti myös symbolista merkitystä ikään kuin ylhäältä saatuna hyväksyntänä hankkeelle ja sen toimijoille. Omaehtoisuuden voi ajatella toteutuvan myös kuntalaisryhmän omaehtoisena panoksena kunnan tuottamiin palveluihin.

Haastatellut arvioivat hankkeidensa olevan monistettavissa ja osin on jo osoitettu siihen kiinnostustakin. Erityisiä skaalaamista odottavia innovaatioita ne eivät kuitenkaan edusta, ellei tamperelaista Bloom-hanketta pidä sellaisena. Kiinnostusta idean levittämiseen on jo ollut, ja hankkeen dokumentaatio on käytettävissä. Tampereen Rientola-yhteisötilahanke käytti referenssinä Helsingin Annala-taloa ja omaa nyt puolestaan kokemusta, jota voisivat muut käyttää. Tuusulan leikkipuistohankkeita kannattaisi mallintaa, koska vastaavia tarpeita Suomesta löytynee paljon, varsinkin pandemian elävöitettyä lähiulkoilua.

Tuusulassa esiintyi kritiikkiä siitä, että kokeilussa kunnan saattoi nähdä siirtävän puistojen ylläpidon velvoitettaan kuntalaisille. Tällainen kehityssuunta voi olla mahdollinen ja se tulee ottaa huomioon mallia kehitettäessä ja vakiinnutettaessa. Kritiikkiin on voinut vaikuttaa kuntapoliitikkojen osallistuminen hankkeisiin.

Johtopäätökset: mallin kehittäminen ja suositukset

”Yhdessä tekemisellä tulevaisuuteen jumalaton merkitys!” – tuusulalainen kampanjantekijä

Kokeilussa kuntalaisten pitänyt ylittää kaksi kynnystä. Heidän on pitänyt omaksua ensin joukkorahoituksen käsite ja sitten yhdistelmärahoituksen sovellus siitä. Hankkeen perustaminen ja kampanjoimaan lähteminen on vielä ollut teknisen kynnyksen takana. Neljännen kynnyksen on muodostanut ryhmän kokoaminen toteuttamaan projektia. ”Meni pitkään huokaillessa”, kuvaa tuusulalainen kampanjantekijä ja jatkaa, ”olin pihalla, yritin aktivoida muita, ei ollut osaamista ja ymmärrystä. Nyt lähtisin heti liikkeelle ja hakisin tukea jostain”.

Tätä tukee Tampereen tiimin kokemus keskeisimmästä haasteesta kokeilun onnistumiselle: Kaikille kuntalaisille ei ollut selvää, mitä kampanjan käynnistäminen ja pyörittäminen edellytti. Jotkut odottivat kaupungin kampanjoivan heidän kanssaan tai jopa heidän puolestaan. Johtopäätös on, että rahoitusmallin suuntaaminen riippuu sen resursoinnista, tai toisinpäin. Jos mallista halutaan ”koko kansan” tukimuoto, täytyy sen resursointiin panostaa nyt kokeiltuakin enemmän. Tähän sisältyy tietty paradoksi, sillä mitä enemmän kunta viestii, sparraa ja kouluttaa, sitä enemmän se luo käsitystä kunnan vahvasta roolista. Jos taas halutaan korvata tai täydentää olemassa olevia

vakiintuneiden, valistuneiden ja kokeneiden kansalaistoimijoiden tukimuotoja, voidaan toimia kevyemmin.

Kokeilua toteutettiin molemmissa kunnissa ja niiden yhteistyössä reflektiivisesti, tekemällä oppimalla ja koko ajan kehittämisenäkökulmalla. Hankkeessa ideoitiin kokeilun kokemusten pohjalta monia kehityssuuntia yhdistelmärahoitusmallille. Osa seuraavista on näitä, osa taas tämän arvioinnin myötä esiin nousseita. Rahoitus ei ole ollut vain itseisarvo vaan myös väline, jolla saadaan aikaan yhteisöllisyyttä. Siksi yhdistelmärahoituksen rahalla on taloudellisen arvon lisäksi sosiaalista arvoa, jota puolestaan pelkällä avustusrahalla ei ole (Mäenpää & Faehnle 2021, 131–132). Myös Tuusulän projektitiimissä koetaan, että he olisivat voineet hankkia kampanjoille rahoituksen tehokkaammin itse kuin se rahoituskokeilun kautta onnistui. Huomio on osa keskustelua siitä, kuinka raskas menettely yhdistelmärahoitus on kunnalle. Samaa keskustelua käydään osallistuvasta budjetoinnista (ks. Rask & al. 2020).

Kokeilussa havaittiin tarvetta suhteuttaa yhdistelmärahoitus osallistuvaan budjetointiin sekä kunnan viestinnässä että molempien toteuttamisessa. Jos kunta toteuttaa molempia, ne kannattaisi ajoittaa erilleen esimerkiksi syys- ja kevätkausille ja vakiinnuttaa näin kuntalaisten vuosikelloon. Mesenaatti on ideoinut, että tällöin voisi olla vaikkapa yksi haku, josta osallistuvalla budjetoinnilla rahoitettaisiin kaupungin toteuttamat hankkeet ja yhdistelmärahoituksella kuntalaisten toteuttamat. Tuusulän omaksumaan toimintamalliin tämä ei sopisi sikäli, että siellä myös osallistuvan budjetoinnin hankkeita toteutetaan yhdessä kuntalaisten kanssa. Tuusulassa on pohdittu ajatusta yhdistelmärahoituksen hallinnollisesti kevyestä mallista, jossa kunta budjetoisi rahaa vuosittain jaettavaksi sitä mukaa ja siihen asti kuin toteutuneita kampanjoita riittää.

”Tässä on iso näkymä, tilasta tulee avoin kaupunkilaisille, ei vain yhdelle kaupunginosalle, ja monta maksutonta tapahtumaa.” – tamperelainen kampanjantekijä

Kolmas tapa tehdä kokeilusta johtopäätös olisi lukea tamperelaisten mallista kiinnostuneiden suhtautumista siten, ettei mallin nopealle omaksumiselle ole yhteiskunnassa valmiuksia. Malli nähtäisiin silloin radikaalisti uudenaikaisena osallistumisen muotona, sosioteknisenä innovaationa, jollaiset eivät ole omaksuttavissa nopeasti vaan vaativat teknologisten innovaatioiden tapaan aikaa ”markkinapenetraatiolle”. Malli edellyttää useimmille kansalaistoimijoille uusia toimenpiteitä ja käytäntöjä, ja sellaisten omaksuminen ei ole nopea prosessi heille – kuten ei ole ollut osallistuva budjetointikaan, vaikka se edellyttää vähemmän ryhmätyötä ja viestintä- ym. taitoja. Sosiaalisessa mediassa on omanlaisensa julkisuuden ehdot ja mahdollisuudet, joihin kasvaa sisään vasta siellä viestimisen ja toimimisen myötä. Kuvaavaa on, että Tampereella vuoden aikuiseksi valittu henkilö ei osannut käyttää saamaansa huomiota hyväkseen joukkorahoituskampanjassaan.

Tämän ajattelutavan mukaan toimien kunnan kannattaisi panostaa mallin vakiinnuttamiseen, vaikka sen vaikutukset voisivat olla aluksi vähäisiä ja kohdentuisivat ennestään vakiintuneisiin ja aktiivisiin toimijoihin. Resursoinnissa kannattaisi silloin hakea hyötyä kokeilun viestinnällisten ja koulutuksellisten käytäntöjen toistettavuudesta vuosittain (ohjeistusdokumentit, usein kysytyt kysymykset, koulutusvideot jne.), ja arvio tällaisen vuosittaisesta resurssikulusta kannattaisi tehdä. Nyt hanketiimit arvioivat kokeilun vieneen Tuusulassa jonkin verran vähemmän ja Tampereella huomattavasti vähemmän henkilöresursseja kuin osallistuva budjetointi, jota on moitittu

raskaaksi. Mittakaavasta kertoo, että Helsingin osallistuvan budjetoinnin on arvoitu teettäneen 10 000 työtuntia ei yli kuusi työvuotta (Rask et al. 2020, 29).

Toinen vaihtoehto olisi edetä kevyempää tietä. Tuusulassa kokeilun tavoitteena oli täydentää osallistuvaa budjetointia ja muuta tukea niiden väliin tulevalla mallilla. Jatkossa aikomus on vähentää kunnan roolia ja työmäärää mallissa eli mahdollistaa sen kautta omaehtoista tekemistä. Myös Mesenaatissa on pohdittu mallin keventämistä joko vuosittaisen budjetoinnin mallilla kunnes rahat loppuvat, tai sitten vain osallistumalla havaitsemiinsa tavoitteitaan edistäviin ja muulla tavoin kunnan tehtäviin soveltuviin joukkorahoitushankkeisiin. Näin ovat jotkut kunnat jo tehneet. Kevyeen malliin kannattaisi liittää seuranta, jolla arvoitaisiin, miten tukimuoto kehittyy tällaisissa, astetta orgaanisemmissa ja alkuperäistä kansalaistoiminnan omaehtoisuuden ajatusta myötäilevissä oloissa. Millaisten toimijoiden pariin malli leviää ja kuinka tarkoituksenmukaista se on kunnan osallisuus- ja tukitoiminnan tavoitteiden ja kokonaisuuden kannalta?

”Ei voi edes tietää, mitä kaikkea kaupunki tehnyt, iso kiitos siitä!” – tamperelainen kampanjantekijä

Isomman kaupungin Tampereen kohdalla tilanne on se, että kaupungin kansalaistoiminnan tuki- ja avustustoiminta on muodostunut kovin moninaiseksi ja raskaaksi. Siksi yhdistelmärahoituksen tulisi paitsi asettaa osaksi kokonaisuutta myös korvata muita tukimuotoja. Mahdollinen olisi malli, jossa osallistuva budjetointi ja yhdistelmärahoitus olisivat osa samaa prosessia siten, että yhteisen ideointivaiheen jälkeen osa suunnattaisiin jatkotyöstön kautta osallistuvaan budjetointiin ja osa yhdistelmärahoitukseen. Valinta voisi tapahtua esimerkiksi sen mukaan, kumpi hankkeen toteuttaa, kaupunki (osallistuva budjetointi) vai kuntalaiset (yhdistelmärahoitus). Tällaista mallia Mesenaatti on ehdottanut Helsingille.

Isolle kaupungille voisi sopia myös Tampereen hallinnon sisäisessä työpajassa ideoitu toinen tapa keventää mallia. Lähes samalla 30 000 euron summalla, jolla kaupunki nyt rahoitti toimia, voitaisiin palkata ”joukkorahoitusagentti”, joka ”etsivän avustustyön” tapaan yhyttäisi joukkorahoitettaviksi sopivia hakijoita ja ohjaisi heitä asian äärelle jakaen kampanjoinnissa tarvittavaa tietotaitoa – miksei tietoa muistakin rahoituskanavista. Tällaista ohjaustahan nytkin tehtiin. Toimintatapaan voisi liittyä agenttia tukevan joukkorahoituksen vertaistukiverkoston rakentamista ja se lähestyisi yhteisömanagerointia tai Helsingin stadiluotseja. Nyt kampanjoineiden kuntalaisten keskinäinen tapaaminen ja verkostoituminen puuttuivat, etenkin poikkeusolojen takia.

Joka tapauksessa joukkorahoitusalueesta nähdään Tampereen tiimissä kiinnostavana sen yhdistäessä ihmisiä ja ajankohtaisia asioita, mahdollisesti kunnan toimintaan. Herää kysymys, voisiko vastaavia joukkoistamisen alustoja olla muitakin kuntien hyödynnettäviksi, vaikkapa kaavoituskysymyksissä. Myös joukkorahoitusalueita olisi kunnan kannalta hyvä olla useampi, jotta yritysyritys yhteistyö sen kanssa tapahtuisi normaalimmalta eli kilpailutetulta pohjalta. Sellaisen voisi joku yrittäjä jopa perustaa juuri kuntayhteistyötä ajatellen, mutta silloin todennäköisesti menetettäisiin joukkorahoitukseen kuuluvan yhteisöllisyyden ja sen osaamisen ulottuvuudet, joita Mesenaatti on luonut neljännen sektorin toimintatavoista nousseilla yhteisötoimijuuden menetelmillään ja profiilillaan.

Yritysten salliminen rahoitettaviksi kannattaa ottaa tarkempaan tarkasteluun ja kenties hakea asiasta ennakkotapausta. Yrityksiä on monenlaisia. Niiden itsensä kannalta voi olla outoa, jos

esimerkiksi paikallinen yhteiskunnallinen, missiopohjainen tai osuuskuntamuotoinen yritys ei kelpaisi mukaan, vaikka sen tavoitteet palvelisivat suoraan kaupungin strategisia tavoitteita. Huomionarvoista on, että mallin mukainen kunnallinen rahoitus voidaan tulkita vaikkapa Business Finlandin rahoituksen tapaan kilpailuksi, vaikka kilpailu käydäänkin joukkorahoituksen markkinoilla. Yritykset voisivat toimia myös rahoittajina, ja kampanjantekijät voisivat hakea läpinäkyvästi rahaa monelta yritykseltä tai muulta taholta yhtä aikaa. Myös rahoituslupaukset voisivat olla avoimia.

Tampereella kokeilun palautetilaisuudessa nostettiin esiin tasapuolisuuden ongelma kuntalaisten tukemisessa. Jos yhdistelmärahoitus tukee yhtäältä vakiintuneita yhdistyksiä ja toisaalta kyvyiltään, verkostoiltaan ja viestinnältään vahvoja neljännen sektorin toimijoita, miten taata mallin demokraattisuus tasapuolisuuden mielessä? Ongelmaan voisi vastata käyttämällä hankkeiden hyväksynnässä apuna tarkoitusta varten jo kehitettyä kriteeristöä (Mäenpää & Faehnle 2021, 244) tai sen pohjalta kuhunkin kuntakontekstiin sovellettua kriteeristöä, jolla voidaan kontrolloida hankkeiden demokraattisuutta. Voisi myös harkita kunnan rahoitusosuutta liukuvaksi sen mukaan, kuinka laajasti hanke näyttää osallistavan tai hyödyttävän kuntalaisia, ja/tai, kuinka hanke osallistaa ja hyödyttää erityisesti syrjässä olevia tai heikkoja ryhmiä heidän etuaan ajavien hankkeiden kautta. Tällainen tosin tarkoittaisi mallissa osittaista vallansiirtoa kunnalle hankkeiden sisällön suhteen ja raskauttaisi prosessia.

“I’ve been empowered and pushed out of my boundaries of the usual networks: city, university, companies.” – tamperelainen kampanjantekijä

Määrittelyvallan voisi kuitenkin ulkoistaa kokonaan tai osittain, jos mallia kehitettäisiin osallistavan avustustoiminnan (participatory grantmaking) suuntaan. Siinä avustuksen myöntäjä kokoaa avustuksen hakijat yhteen keskustelemaan ja päättämään avustuksen jakamisesta heidän kesken. Näin syntyy paitsi päätöksenteon puntarointia myös tietojen ja parhaiden käytäntöjen vaihtoa eri toimijoiden kesken. Mallia kannattaisi käyttää silloin, kun avustuksen hakijat jo tunnetaan ja halutaan edistää niiden välistä yhteistyötä tai dialogia – eikä siis tavoite olekaan omaehtoisesti ilmaantuvien ryhmien ja niiden hankkeiden resursoiminen. Näin koottu ”joukkorahoitusraati” voisi kuntahallinnon sijaan päättää tai ainakin soveltaa rahoitusmallin (tai vain kunkin rahoituskierroksen) sääntöjä eli määrätä, mikä hanke kelpuutetaan mukaan. Malli tukisi kuntalaisten omaehtoisen toiminnan lisäksi myös hallinnan deliberaatiota sekä keventäisi hallinnon työmäärää. Osallistavan avustustoiminnan mallia voisi käyttää myös tapana ajaa yhdistelmärahoitusmallia sisään ja opettaa sen toimintaperiaatteet kansalaistoimijoille, tai luoda vertaistukiryhmää, jota rahoituskierrosten myötä alkaisi kertyä viestimään mallista ja kouluttamaan sen käyttöön.

Jos kuntien osallisuustoiminnan kehittäminen olisi tiukasti ohjattua, voisi olla mielekkäintä soveltaa eri kunnissa yhdistelmärahoitusmallin eri versioita pidemmän aikaa kutakin. Nähdäkseni vasta silloin saataisiin luotettavampi käsitys sekä yleismallin mahdollisuuksista että sen hedelmällisimmistä versioista – tai versioiden sopivuudesta erilaisiin kuntakonteksteihin ja niiden osallisuushaasteisiin. Näin siksi, että sosioteknisenä innovaationa malli edellyttää kuntalaisilta paljon sekä uusien käytäntöjen oppimista että uudenlaisen ajattelutavan omaksumista omasta roolista kunnan toiminnan aktiivisena resursoijana.

Myös haastateltujen kampanjoineiden ajatusta teemoittaisesta hausta olisi kiinnostavaa kokeilla. Sillä voitaisiin saada aikaan keskustelua, niin sanotusti pöhinää, aiheen ympärille ja sitä kautta synnytettyä ideoita ja työryhmiä. Teema voisi olla jokin kuntahallinnon tärkeäksi ja ennen kaikkea ajankohtaiseksi osoittama, ja sitä kautta voitaisiin deliberoida eli keskusteluttaa aiheesta laajemminkin eli käyttää rahoitushakua astetta yleisempänä osallisuuden edistämisen muotona. Muutos ei olisi aivan radikaali, sillä johan tässä kokeilussa haku suunnattiin Tampereella ”mm. kaupunkia elävöittäviin ja yhteisöllisyyttä vahvistaviin hankkeisiin”.

Yhdistelmärahoitusmallia kannattaa pitää esillä ja kehittää juuri nyt siksikin, että kuntien asema, identiteetti ja tehtävät ovat muuttumassa sote-uudistukseen liittyvän aluehallinnon muutoksen takia. Sekä demokratia- että talous- ja yleisemmin kaupunkikehittämisen näkökulmia kannattaa pitää esillä, jos kuntien tehtävät supistuvat, jolloin syntyy joka tapauksessa pakotettu momentum ajatella oma kunta uusiksi. Tähän liittyen vielä yhden kehittämissuunnan voi nostaa esiin. Kehittyessään mallia voisi lähestyä demokratianäkökulman lisäksi myös kuntien fiskaalisena työkaluna. Taantumien tai jopa laman tullen kaupunki voisi lisäbudjetoida yhdistelmärahoitusohjelman, jolla haettaisiin taloudellisesti ja sosiaalisesti kannattelevaa tulevaisuususkkoa ja elinvoimaa paikallisiin konteksteihin asukkaita ja heidän yhteisöjään arvostavassa hengessä. Sellaisina aikoina siirtyy työelämän ulkopuolelle monin tavoin osaavaa, verkostoitunutta ja motivoitunutta väkeä, jonka voimavarat eivät näin valuisi hukkaan. Ne tulisivat tehokkaammin hyödynnettyä aikana, jolloin yritykset ja muut organisaatiot ovat polvillaan mutta kansalaisyhteiskunta ainakin potentiaalisesti voimissaan.

Lähteet

Iveson, Kurt (2013): Cities within the city: Do-it-yourself urbanism and the right to the city. *International Journal of Urban and Regional Research* 37:3, 941–956.

Jokinen, Esa (2017): Näkökulmia arviointitutkimukseen. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.

Mäenpää, Pasi & Maija Faehnle (2021): Neljäs sektori: kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa. Vastapaino, Tampere.

Rask, Mikko & Titiana Ertiö & Pekka Tuominen & Veronica Ahonen (2020): Helsingin kaupungin osallistuvan budjetoinnin loppuarviointi. *OmaStadi 2018–2020*. Helsingin yliopisto.

Sitra (2012): Uusi demokratia. <https://www.sitra.fi/aiheet/uusi-demokratia/>